

Maa joka keksi taloudellisen kasvun

Ihmisen muisti on tunnetusti lyhyt ja valikoiva. Niin on yhteiskuntienkin.

EU-Euroopan talouden odotetaan kasvavan parisen prosenttia vuodessa lähivuosikymmeninä. Sen jälkeen kasvu hidastuisi edelleen. Tätä monet pitävät suurena onnettomuutena. Olemme tottuneet siihen, että kansantulon kaku kasvaa ainakin kolme tai neljä prosenttia vuodessa. Harva kieltäytyy palkankorotuksesta, suuremmista muruista itselleen. Mutta miten käy jakopolitiikan tulevassa suuremman niukkuuden yhteiskunnassa? Entä mahtavatko Kiina, Intia ja Venäjä jyrätä meitin? Niiden kasvunhan uskotaan olevan ripeää vielä vuosia eteenpäin.

Näissä huolissa unohdetaan monta asiaa. Yksi on, että prosentinkin vuosikasvu merkitsee, että jälkeläisemme ovat paljon rikkaampia kuin me. Toinen, että viime vuosikymmenten kasvuvauhti on historiallisesti aivan poikkeuksellinen. Emme ole missään mielessä tuomittuja kasvuun, vaikka olemmekin tottuneet sitä vaatimaan. Hidaskin kasvu voi riittää paljoon. Kun Britannia nousi merten ja teollisuuden valtiaaksi, se kasvoi prosentin verran vuodessa. Kun Yhdysvallat syrjäytti sen, kasvu oli alle kaksi prosenttia. Silti maailma mullistui.

Neuvostoliitto oli ensimmäinen maa, joka keksi taloudellisen kasvun ylitse käyvänä tavoitteena. Ensimmäisten viisivuotissuunnitelmien keskeinen tavoite oli maksimoida maan johdon käytettävissä olevat voimavarat. Keksittiin sekin, miten se tapahtuisi: maksimoidaan työn ja pääoman käyttö, nojaututaan rajattomina

pidettyihin luonnonvaroihin ja keskitetään ne valittuihin painopisteisiin. Tämä oli alkuperäisen punaisen kasvukoneen perusajatus. Samankaltainen ajattelutapa otettiin käyttöön muuallakin: Kiinassa, Intiassa, Japanissa... Suomessakin, kun pääministeri Kekkonen mielti, onko maalla malttia vaurastua.

Alkuperäinen punakone hyytyi, kun työvoimaa ei enää voinut komennella ympäriinsä, kun luonnonvaroja ei voinut kahmia pakkotyöllä ja kun talouden painopisteiden määrittäminen kävi yhteiskunnan mutkistumisen myötä hankalaksi. Päädyttiin *zastoihin*, ja loppu on nuorempienkin muistamaa historiaa.

Mutta Venäjä keksi taloudellisen kasvun uudestaan. Kansantulo piti kaksinkertaistaa kymmenessä vuodessa. Malli siitä, kuinka se tehtäisiin jonkinlaisen markkinatalouden puitteissa, löydettiin Japanista ja Koreasta, maista jotka olivat lainanneet kasvun ajatuksensa Stalinin Neuvostoliitosta – onneksi ilman Stalinia. Ympäri käytiin ja yhteen tultiin: punakoneen sijalle piti pystyttää kolmivärikone, mutta yhteistä on paljon.

Työvoimaa ei voi komennella eikä pakkotyötä käyttää, mutta valtavertikaali piti pystyttää. Päättökset on valmisteltava, tehtävä ja sitten toteutettava – tinkimättä ja loppuun asti. Presidentin koko ruumiinkieli ja äsähatelykin kertoo, kuinka vaikeaa on hyväksyä sitä, ettei yhteiskunta suostukaan toimimaan kuin kone.

Kuinka kuvaavaa onkaan, että venäläisessä ajatusperinteessä on ymmärretty niin hyvin John

Kenneth Galbraithin ylistyslaulua hierarkkisille suuryrityksille ja niin huonosti Schumpeterin ajatuksia markkinoiden luovasta tuhosta!

Järjestelmän toinen tukijalka on pyrkimys normaalimpaan markkinatalouteen, sellaiseen joka tuottaa kilpailukykyisiä tuotteita, hyviä työpaikkoja ja siedettävää elintaso.

Ongelmia on kaksi. Toinen on Neuvostoliiton perimä. Venäjä on monessa suhteessa normaali maa, sellainen keskitason tulojen suuri raaka-ainetuottaja, joita maailmassa on monia. (Elämä olisi yksinkertaisempaa, jos aina välillä muistaisimme, että EU-Euroopan naapureista Norja ja Sveitsi ovat epänormaaleja maita, Venäjä, Turkki, Egypti ja Marokko normaaleja.) Vain kolme tekijää erottaa Venäjää muista normaaleista maista: maantiede, geologia ja historia. Tämän vuoksi Venäjä on nyt riippuvainen luonnonvaroistaan. Sen olisi välttämättä pystyttävä ainakin ylläpitämään, kovin mielellään myös kasvattamaan, niiden tuotantoa ja vientiä, myös vuoden 2010 jälkeen. Niinä aikoinahan monet uskovat vakaviin ongelmiin törmättävän, ellei jo nyt investoida isosti ja osuvasti, kymmeniä miljardeja vuosittain.

Ja kun tarvitaan suuria investointeja, ajatellaan tarvittavan suuria yrityksiä. Ja jonkun pitää omistaa ja hallita niitä. Asian strateginen puoli väittää, etteivät omistajat voi pääosin olla ulkomaalaisia. Hodorkovskin tapaus tuntuu osoittavan, ettei yksityisiin suuromistajiin voi luottaa. (Ja eihän Stalin luottanut edes itseensä.) Kansankapitalismista on Venäjällä turha haaveilla, niin kuin eläkeuudistuksen kohtalo osoittaa. Jäljelle jää valtio omistajana ja hallinnoijana. Valtio, se on presidentti ja hänen lähipiirinsä, jotka samastavat kansakunnan onnellisemman tulevaisuuden itseensä historian toimijoina. Joka sitä kolmivärikonetta haittaa, on kansan parhaan edun vihollinen – tai ainakin sen vastustaja.

Ja näin palautuu punakoneen ajattelu painopisteestä, talouden A-sektorista, jonka on oltava tarkassa ohjauksessa, valvonnassa ja mielellään omistuksessakin.

Mutta on myös B-sektori, jolle annetaan mielellään tulevaisuuden mantteli. Joskus vuosikym-

menten päästä, kun luonnonvaroihin ei voi enää perustaa, Venäjän on oltava tehokas, tuottava, innovatiivinen, *hitec*- ja tietoyhteiskunta. Perustalle on luotava jo nyt. Siksi julkisen sektorin uudistus, tutkimuksen ja koulutuksen uudistus, WTO ja parempi Pisa. Kaikki tämä modernimman, eurooppalaisemman ja hyvinvoimemman tulevaisuuden vuoksi. Mutta nyt, näinä vuosina, on pakko keskittyä A-sektorin suitsemiseen, suuriin investointeihin ja suuriin yrityksiin. Tämän päivän uhraukset ovat jälleen kerran välttämättömiä onnellisemman tulevaisuuden vuoksi, ettei kurki kuole ennen kuin suo sulaa.

Toinen ongelma on, ettei Marxin *Pääoman* toiseen osaan palautuva ajattelu talouden kahdesta sektorista oikein vastaa nykyaikaa. Kyllähän maailmassa on duaalitalouksia, mutta ne ovat normaalien maiden joukossa. Epänormaalit, korkean tuottavuuden taloudet ovat oppineet olemaan erottamatta raaka-aineita ja tuottavuutta. Me olemme oppineet repimään luonnonvaroista arvonlisää. Mikä ero onkaan koivuklapin, 1800-luvun Suomen tyypillisen vientituotteen, ja Rapalan uistimen kilohinnan välillä. Kuitenkin jälkimmäinen on vain puupala ja pari koukkua – plus design ja brändi.

Pohjimmiltaan pyrkimys autoritaarisempaan valtioon ja normaalimpaan markkinatalouteen ovat nykymaailmassa ristiriitaisia tavoitteita. Näin varsinkin, kun maalla on Neuvostoliiton perimä ja uhka vajota raaka-aineriippuvaiseksi duaalitaloudeksi. Tämän vuoksi nykyinen meno ei voi Venäjällä onnistua. Se, kuinka se epäonnistuu, on iso kysymys. Varsinkin Euroopan ja naapureiden kannalta.

P e k k a S u t e l a

Kirjoittaja on Suomen pankin siirtymätalouksien tutkimuslaitoksen päällikkö